

Tuberculosis – Somali

Qaaxada (TB)

Qaaxada – Cudurka, daaweyntiisa iyo ka hortaggiisa

Immunisation (Tallaalka)

Sida ugu fiican ee aad ku difaaci kartid caafimaadkaada

Qaaxada (TB)

Qaaxada (TB) waa cudur bukasho leh oo inta badan ku dhaco sambabaha, laakin wuxuu ku dhici karaa qayb kasto oo ka mid ah jirka. 150 sanadood ka hor, waxu galabsaday hal dhimasho siddeed qofoodba ee gudaha UK, laakin 1980-dii, guriyeenta iyo nafaqada iyo daawaynta oo aad u sii fiicnaadeen, waxuu cudurka ka noqday wax aan caadi ahayn UK, waxaa ku jiradey oo keliya 5745 qofood 1987. Si kastaba ha noqotee, Qaaxada (TB-da) ma loo xaaqin si dhammaystiran. 20kii sanadood ee la soo dhaafey tirada dadka qaba Qaaxada ee UK way sii kordhaysaa, Qiyaastii 7000 qofood ayaa haatan qaadaan Qaaxada - sanad kasto - caadi ahaan hal qof 10,000 oo qof ee ka tirsan dadwaynaha. Qaaxada ma lagu qaado si fudud - waa inaad xiriir aad u sokeeye oo muddo dheer ah la yeelataa qof qabo Qaaxada waqti dheer (tusaale ahaan waa inaad isku guri degan tihiin) - laakin qof kasto waa inuu ogaadaa astaamaha cudurka si uu doonto daawayn sida ugu degdeg badan ee suurto galka ah.

Waxaa Qaaxada lagu daawayn karaa iyada oo la qaadanaayo antibiyotiko oo u gaar ah.

Sidee Qaaxada ku fiddaa iyo aniguna u qaadi karaa?

Qaaxada waxaa lagaa qaadi karaa oo keliya qof kale oo qaaxada fidda ku qaba sambabaha iyo cunaha. In kastoo ay qaaxada ku fiddo hawada markii dadka qabo ku qufacaan ama ku hindhisaan, waxaa loo baahan yahay inaad ag joogtid agagaarka qofka qabo cudurka muddo dheer sidii aad u qaaddo cudurka. Sidasi darted, tusaale ahaan ma u muuqan karto inaad ka qaadid Qaaxada markaad saran tahay baska ama gaadiidka hoose (tube).

Qof kasto oo qabo Qaaxada sambabaha ma ahan fiddiye, haddii ay daawada ku habboon isticmaalaan dadka fiddiyaha ah waxay si deg deg ah ku noqonaayaan ma-fiddiye - guud ahaan labo toddobaad ka dib – **haddii ay sii qaadanayaan daawada ku habboon.**

Bacdamaa uu qof kasto qaadi karo Qaaxada, waxaa jirto in koox dad ah ay uga halis badan yahiin kuwo kale.

Waxaa ku jiro dadkaas kuwa:

- ku wada nool isla guriga - ama ag joogey iyo la lahaa xiriir muddo dheer- qof qabo cudurka Qaaxada
- ku nool xaalado caafimaad darro ama buux-dhaaf leh, ay ku jiraan kuwa ah guri-laawayaal ah ama seexdo meel xun
- ku soo noolaadeen, ka soo shaqeeyeen waqti dheer dal ay aad ugu tiro badan tahay Qaaxada, sida koonfur bari Aasiya, Afrikada ka hoosaydo Saharada iyo qaar ka mid ah Yurubta bari
- ugu noolaan karay Qaaxada dhalinyaradoodii markii uu cudurka aad caadi uga ahaa dalkaan
- ay yahiin carruurta waaliddiinta oo dalkooda asalka ah uu qabo tirada sare ee Qaaxada
- soo galay xabsi
- aan awood u lahayn inay is-kala dagaalamaan cudurka (aan lahayn iska caabiyaasha jirka) jirro aawgeed (tusaale ahaan cudurka HIV) ama daawo qaata.
- caadaystay muqaadaraadka ama aalkolka
- aan cunin cunto ku filan si u ahaadan kuwo caafimaad leh.

Sidee ku ogaadaa haddii aan qaaday Qaaxada?

Waxaa ku jiraan astaamaha ugu caansan Qaaxada:

- Qonfac oo kala joogsi lahayn oo toddobaadyada ku sii xummaanaayo
- culayska oo si sabab la'aan ah u dhumaayo
- xumad iyo habeenkii oo loo dhidido si xoog leh
- dareen daal iyo caafimaad darro guud oo ahayn caadi
- in la soo qufaco dhiig

Waxay dhammaan kuwaan noqon karaan astaamaha dhibaatooyin kale laakin haddii aad qabtid astaamahaan oo aadna ka welwelsan tahay, kala hadal takhtarka ama kal-kaaliyaha rugta ama kiliinikada deegaankaada, ama xarunta bukaan socodka ee NHS ama soo wac telefoonka NHS Direct ee 0845 4647.

(Badbaadinta bukaanlayda aawgood, dhammaan soo wacitaanada Khadka toosa ee NHS waa la duubayaa. Waxaa soo wacitaanada lagu bixinayaa isla lacagta ah sida kuwa deegaanada.)

Haddii aad la qabtid xiriir sokeeye qof lagu arkay Qaaxada oo ay jirto halista ah inaad ka qaadi karaysid cudurka, waxaa lagaaga samaynayaa baaritaan kiliinikada gaarka ah ee Qaaxada.

Haddii aan qaaday Qaaxada, miyaa layga daawayn karaa?

Haa, waxaa Qaaxada lagu daaweeyaa antibiyotiko gaar ah. Mar haddii la bilaabo daawaynta, waxaad bilaabaysaa inaad dareentid inaad si fiicnaaneysid labo toddobaad ka dib. Laakin daawaynta waa inay sii socotaa ugu yaraan lix bilood. Aad ayay muhiim u tahay in la dhameysto daawada antibiyotikada si loo daaweeyo Qaaxada. Haddii aadan samayn, Qaaxada dib ayay ugu soo noqon kartaa iyada oo ah nooc u gegasan karo daawooyinka caadiga ah oona kasii dhib badan si loo daaweeyo. Waxaadna ugu sii gudbin kartaa nooc ka sii xun qooyaskaada iyo saaxibadaada.

Haddii Qaaxada si ku habboon loo daawayn, waxay keeni kartaa dhimasho.

Waxaan filaayay in Qaaxada looga hortago tallaal?

Waxaa jiro tallaal (BCG) oo looga isticmaali jiray dalkaan sanooyin badan si layskaga difaaco Qaaxada. Waxuu tallaalka BCG aad ugu fiican yahay in looga hortago noocyada Qaaxada aad u xun ee carruurta. Si kastaba ha noqotee, tallaalka BCG ma ka hortago dhammaan arrimaha Qaaxada sidaasi darted waxaad u baahan tahay inaad garatid calaamadaha iyo astaamaha Qaaxada.

Yaa la siiyaa tallaalka BCG?

Tallaalka qaaxada waxaa la siiyaa:

- Dhallaanka oo dhan ee ku dhasha ama ku nool aagaha oo lambarka dadweynaha qabaan Qaaxada gaareyso 40/100,000 ama ka badan.
- Dhallaanka oo waalidkooda ama awoowe/ayeeyadooda ku dhasheen ama ka imadeen waddan oo lambarka dadweynaha qabaan Qaaxada gaareyso 40/100,000 ama ka badan.
- Soo galooti cusub oo horey loo tallaalin oo ka yimid dalalka ku badan Qaaxada.

Sidde kale ayaa Qaaxada looga hortegi karaa?

Sida ugu muhiimsan iyo sida ugu waxtarsan oo looga hortago faafidda Qaaxada ee dalkaan waa in lagu sameeyaa baaris lagu ogaado cudurka sida ugu degdegsan ee suurto galka ah iyo in la hubiyo in loo qaato si buuxdo daawaynta ku habboon. Sidaasi darteen ayay u tahay muhiim in la garto waxa ku saabsan cudurka.

Waxaa u socdaa dibedda, ma u baahanahay inaan isku duro BCG?

Haddii aad u socotid inaad u dalxiisto, ku noolaatid ama aad ka shaqaysid in ka badan hal bil dal leh tirada sare ee Qaaxada, waxaa muhiim ah inaad ka gaashaamatid Qaaxada. Waydiiso talo takhtarkaada rugta ama kiliinikada.

TIRADA QAAXADA DHABTA AH EE DIIWAANSAN

- Waxay Qaaxada jirtaa qiyaastii ugu yaraan 4000 sanadood- mumiyaasha masar waxay muujinayaan calaamadaha cudurka
- Qiyaastii 2 bilyan oo qofood (oo ah qiyaastii seddax dolool hal dadyoowga adduunka) waxay qabaan jeermiga cudurka Qaaxada—waxay sidaas darteed halis u yahiin qaadista cudurka Qaaxada (cudurka TB) inta ay ka nool yihiin.
- Waxuu Ururka Caafimaadka Adduunka (WHO) qiyaasayaa in adduunka, qiyaastii 9 milyan oo qof inay qaadaan cudurka Qaaxada sanad kasto.
- Waxay kale Qaaxada sabab u noqotaa qiyaastii 2 milyan oo ah dhimashada sanad kasto. Markii lala barbar dhigo duumada iyo HIV-ga waa mid ka mid ah cudur-bukaaneedka ugu wayn oo ka hor imaanaayo adduunka maanta.
- Afrikada Ka hoosaydo Saharada, cudurka faafo ee HIV-ga waxuu dadka ka dhigayaa mid u nugulsan inuu qaado cudurka Qaaxada.
- Gabi ahaan UK, waxay Qaaxada ku korortay ku dhowaad boqolkiiba 30 ilaa 1980dii, laga soo bilaabo 5745 ilaa in kor u dhaafayso 7000 oo qof sanadkii.
- Gudaha London, tirada arrimaha la xiriiro Qaaxada waa labo-jibaarmeen ilaa 1980dii, iyada oo tiro ahaan ay arrimaha qiyaastii gaareen 3000 sanadkii.
- Gudaha UK, inkasto la heli karo adeegyo wax ku ool leh, in loo dhinto Qaaxada waa dhif.

QAAXADA - WELWELADA CAADIGA QAARKOOD

Badnaanta dadka ku nool UK kama hor imaan doonan qof qaba Qaaxo. Inkastoo ay muhiim tahay in dadka ay ogaadaan calaamadaha Qaaxada iyo sidii ay Qaaxadu u fiddo iyo loo daaweeyo, waxaa weliba loo bahan yahay in dadka ay gartaan khatarta dhabta ah ee uu u keeni karo ayaga iyo qoyskooda.

Gaadidka dadweeynaha iyo meelaha dadweeynaha joogan oo xiran

Isticmaalidda gaadidka dadweeynaha iyo wax-qabad malmeedkaada caadiga ah ma si kordhinaayo khatarta aad ku qaado Qaaxada.

Qaaxada dugsiga gudihiisa

Tani waa dhif laakin wuxuu keni karaa welwel badan. Carruurta oo qaba Qaaxo waa dhif inay fidiyaan cudurka. Carruurta waxay qaaxada ka qaadaan dadka qangaarka ah oo qaba Qaaxada sambabaha. Haddii cunug dugsiga ku jira lagu ogaado inuu qabo Qaaxo, waxaa markaa la sameyn doona baaritaan si loo habsado in u qof kale qaadin cudurka iyo si loo ogaado halka uu cudurka ka yimid. Cudurka wuxuu caadi ahaan ka imaadaa xubin ka mid ah qoyska ama qof ku nool isla guriga. Haddii hal ka mid ah shaqaalaha qangaarka ah laga helo Qaaxo, markaa carruurta waa la baari doonaa ayaadoo la raacaayo talada la xiriiirtaa caafimaadka degaanka.

Maxaa loo joojiyay barnaamijka tallaalka BCG ee dugsiyada haddii Qaaxada ay si kordhayso?

Nidaamka ay ku fuuddo Qaaxada aad ayuu isku beddelay xilligii barnaamijka BCG la soo bandhigey 1953kii, lama qabo sabab loo tallaalayo carruurta sida yar halis ugu jira inay qaadaan Qaaxada. Siyaasadda cusub wuxuu siinaaya tallaalka BCG dadka oo ka fa'iidayaan karo tallaalka inta ay yar yihiin markii u tallaalka ugu fiican yahay. (Warar dheraad ah ka fiirso warqadda xaqiiqda Qaaxada ee Waaxda Caafimaadka)

Qaaxada iyo socdaalka

Waa run in ka badan nus ka mid ah dadka lagu aqoonsadey cudurka Qaaxada ee dalkaan ay ku dhasheen dibadda, laakiin socdaalka oo kaliya ma micnayn karo kor u kicidda dadka Qaaxada laga helay dhowaantaan. Qiyaas ahaan boqolkiiba afartan ee dadka ku dhashey dibedda oo ku jirraday Qaaxada dalkaan waxay halkaan ku noolaayeen toban sano in ka badan. Wax qabadka ugu muhiimsan ee lagu dhowraayo

caafimaadka dadweeynaha waa in la hubiyaa in xaaladaha Qaaxada lagu ogaado si dhaqso ah iyo in dhammaanteed la daaweeyo.

Warar dheeraad ah

Warar intaa ka sii badan ee ku saabsan sida aad uga gaashamanaysid Qaaxada naf ahaantaada, qoosyada iyo saaxibadaada, waxaad la soo xiriiri kartaa:

NHS Direct 0845 4647* ama la soo hadli kartaa takhtarkaada ama TB Alert

* Nabadgelyada bukaanka aawgeed, dhammaan soo wacitaanada NHS Direct waa la duubayaa. Waxaa wacitaanada lagu bixinayaa isla lacagta lagu bixiyo qiimaha wacitaanada deegaanka.

TB Alert waa urur samafal ah ee kor u qaado wacyiga ku saabsan Qaaxada iyo sida loola dagaalamo Qaaxada addun-waynaha.

TB Alert

22 Tiverton Road

London

NW10 3HL

Telefoonka: 0845 456 0995

e-mail: info@tbalert.org

Lambarka Diiwaangelinta: 1071886

Waxaad waliba u soo booqan kartaa

www.immunisation.nhs.uk

www.dh.gov.uk

www.tbalert.org

www.hpa.org.uk

NHS Direct Interactive – waxaa lagu heli karaa adeegga wararka caafimaadka TV-ga satalit'ka iyada oo la riixaayo galuuska hawlqaybiyaha ee fogaan-hagaha.

Waxaa bug-yarahaan looga heli karaa luqadaha kor ku xusan shabakadda internet-ka ee ah www.immunisation.nhs.uk

Qaaxada

Qaaxada – Cudurka, daaweyntiisa iyo ka hortaggisa

Waxaa laga heli karaa nuqulo dheeraad ah bug-yarahaan:
Department of Health Publications (Waaxda Daabacaadda Caafimaadka)
Telefoon: 08701 555 455
e-mail: dh@prolog.uk.com
Telefoonka wax lagu qoro (isticmaalayaasha minicom)
0870 0102 870 ee dadka maqalka culus
8da ilaa 6da Isniin-Jimco

Haddii aad u baahan tahay warar dheraad ah oo ku saabsan tallaalka u soo booqo
shabakaddeena internet-ka ee ah www.immunisation.nhs.uk

NHS

Wararka ku saabsan tallaalka